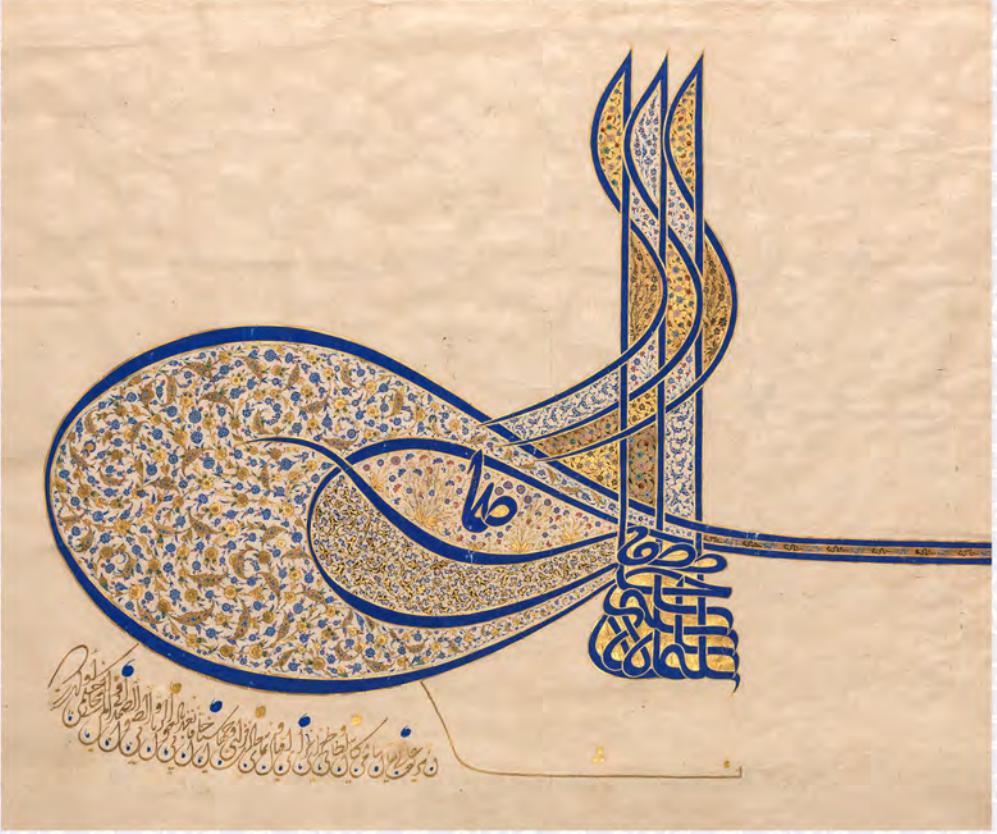

TÜRK-ISLÂM BİLİM KÜLTÜR MİRASI DİZİSİ: 66

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
Râmâğelerinde

Türkiye Bilimler Akademisi
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Mir'âtü'l-Kâinât

OSMANLI TARİHİ (1299-1566)

NİŞANCIZÂDE MEHMED EFENDİ

HAZIRLAYAN: GÖKER İNAN

Mir'âtü'l-Kâinât

OSMANLI TARİHİ (1299-1566)

Nişancızâde Mehmed Efendi

Mir'âtü'l-Kâinât

Nişancızâde Mehmed Efendi

Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisi: 66

ISBN: 978-625-6110-49-6

DOI: 10.53478/TUBA.978-625-6110-49-6

Ankara, 2025

Hazırlayan

Göker İnan (Doç. Dr.)

Editör

Feridun Emecen (Prof. Dr.)

Tasarım

Murat Acar

TÜBA Başkanı

Muzaffer Şeker (Prof. Dr.)

Proje Koordinatörü

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Proje Danışmanı

Turgay Anar (Prof. Dr.)

Proje Yayın Kurulu

Coşkun Yılmaz (Dr.)

Derya Örs (Prof. Dr.)

Erhan Afyoncu (Prof. Dr.)

Hüseyin Sarıoğlu (Prof. Dr.)

M. Fatih Andı (Prof. Dr.)

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Mustafa Kaçar (Prof. Dr.)

Proje İdari İşler Sorumlusu

Cansu Toprak

Baskı

Sistem Ofset

Strazburg Caddesi No: 31/17 Çankaya-Ankara

Sertifika No: 46660

© Türkiye Bilimler Akademisi

Bu eserin tüm yayın hakları, Türkiye Bilimler Akademisi'ne aittir.

Yayıncının yazılı izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz ve çoğaltılamaz.

Eserden kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Kitabın dil, bilim, etik ve hukuk açısından bilimsel sorumluluğu yazara aittir.

Türkiye Bilimler Akademisi'nin sorumluluğu bulunmamaktadır.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Vedat Dalokay Cad. No: 112 Çankaya 06670 Ankara

bilimklasikleri@tuba.gov.tr

0 312 442 29 03

www.tuba.gov.tr

Nişancızâde Mehmed Efendi

Mir'âtü'l-Kâinât : Osmanlı Tarihi (1299-1566) / haz. Göker İnan; Ed. Feridun Emecen. – Ankara:

Türkiye Bilimler Akademisi, 2025. 472 s. ; 16,5 x 24 sm. – (Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Dizisi; 66)

ISBN 978-625-6110-49-6

1.Osmanlı İmparatorluğu, 1299-1566 - Tarih. 2.Ottoman Empire, 1299-1566 - History.

3.Türkiye - Tarih - Osmanlı İmparatorluğu, 1288-1918. 4.Türkiye - History - Ottoman Empire, 1299-1566.

DR440 N57 2025

956.1015

Kullanıcılar, TÜBA Yayınlarının elektronik kopyalarını belirtilen CC BY-NC-ND 4.0 lisansı kapsamında kullanabilirler.

TÜBA, basılı eserlerini ülkenin merkez ve üniversite kütüphanelerine ücretsiz olarak ulaştırmakta, bazı kitap ve raporlarını çevrimiçi olarak kullanıcıların erişimine sunmaktadır. Ancak, yüksek telif ve baskı maliyetleri gerektiren bazı basılı eserler ücretli olarak satışa sunulmaktadır.

Users may use the electronic copies of TÜBA Publications under the CC BY-NC-ND 4.0 license.

TÜBA provides printed copies of its works free of charge to national and university libraries in Türkiye and makes some books and reports available online for public access. However, certain printed copies that involve high copyright and printing costs are offered for sale.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI

Kimyelerinde

Mir'âtü'l-Kâinât

OSMANLI TARİHİ (1299-1566)

Nişancızâde Mehmed Efendi

Hazırlayan
Göker İnan

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Mir'at al-Kāināt

Nişancızâde Mehmed Efendi

Turkish-Islamic Scientific and Cultural Heritage Series: 66

ISBN: 978-625-6110-49-6

DOI: 10.53478/TUBA.978-625-6110-49-6

Ankara, 2025

Prepared By

Göker İnan (Assoc. Prof. Dr.)

Edited By

Feridun Emecen (Prof. Dr.)

Design

Murat Acar

President of TÜBA

Muzaffer Şeker (Prof. Dr.)

Publication Coordinators

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Advisors of Project

Turgay Anar (Prof. Dr.)

Editorial Board of Project

Coşkun Yılmaz (Dr.)

Derya Örs (Prof. Dr.)

Erhan Afyoncu (Prof. Dr.)

Hüseyin Sarıoğlu (Prof. Dr.)

M. Fatih Andı (Prof. Dr.)

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Mustafa Kaçar (Prof. Dr.)

Administrative Affairs Supervisor of Project

Cansu Toprak

Printed By

Sistem Ofset

Strazburg Caddesi No: 31/17 Çankaya-Ankara

Sertifika No: 46660

© Turkish Academy of Sciences

All publishing rights of this work belong to the Turkish Academy of Sciences.

It may not be printed and reproduced partially or fully without the written consent of the publisher. It can be cited by providing full reference.

The author bears full scientific responsibility for the book in terms of language, academic, ethics and law. Turkish Academy of Sciences has no responsibility whatsoever.

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Vedat Dalokay Cad. No: 112 Çankaya 06670 Ankara

bilimklasikleri@tuba.gov.tr

0 312 442 29 03

www.tuba.gov.tr

Under the auspices of the
PRESIDENCY OF THE
REPUBLIC OF TÜRKİYE

Mir'āt al-Kāināt

(The Mirror of The Universe)

OTTOMAN HISTORY (1299-1566)

Niřancızāde Mehmed Efendi

Prepared By
Göker İnan

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Büyük gelecekle, büyük geçmişlerin bilgi ve birikimi üzerine inşa edilir.

Türkiye, ihtişamlı bir medeniyetin ve zengin bir tarihin meydana getirmiş olduğu büyük bir birikimin varisidir. Kökleri bilime, bilgiye, hikmete ve irfana dayanan bu birikim, ülkemizin geleceğinin inşası gayretlerinde de en önemli referansımız olmalıdır. Bu büyük birikimden yararlanmadığımız takdirde, geçmişimizi “müzelik bir emtia”ya dönüştürürüz, sağlıklı bir gelecek inşa edemeyiz.

Zira tarih, sadece geçmişte olup biten değil, aynı zamanda bugüne kalan, yarına da aktarılacak olandır. Milletler tarihte yalnızca geçmişlerini değil, geleceklerini de ararlar. Geçmişiyile barışamayan, tarihini yorumlayamayan, ecdadına yabancılaşan milletler, sağlıklı bir gelecek inşa edemezler.

Çağımıza ve geleceğe yapacağımız etki bakımından, sahip olduğumuz zengin mirası yeniden ve daha güçlü biçimde harekete geçirmemiz gerekiyor. Türkiye Bilimler Akademisi tarafından yürütölen “Türk-İslâm Bilim ve Kültür Mirası Projesi”ni, işte bu amaca yönelik bir çalışma olarak değerlendiriyorum.

Proje kapsamında, sosyal bilimler, İslâmî ilimler, Türkiyat, sağlık ve tabiat bilimleri ve teknik bilimler alanlarında hazırlanan eserlerin, bilim ve kültür hayatımıza kazandırılmasını takdirle karşılıyorum.

Bu vesileyle, eserlerin müelliflerini rahmet ve şükranla yâd ediyor, projenin hayata geçirilmesinde görev alan bilim adamlarımız ile TÜBA mensuplarını kutluyorum.

Recep Tayyip Erdoğan

T.C. Cumhurbaşkanı

Takdim

Eski uygarlıkların ve tarihsel dönemlerin farklı coğrafyalardaki etkileri, akademik incelemeler ve popüler yayınlar aracılığıyla geniş bir okuyucu kitlesine ulaşıyor. Bilim tarihinin keşfedilmemiş hazineleri, son yıllarda dünyanın dört bir yanında yapılan araştırmalarla tozlu raflardan gün ışığına çıkıyor. Bu yükselen ilgi, bilim tarihinin sadece geçmişini anlamada değil aynı zamanda geleceği şekillendirmede de genç nesiller için ilham kaynağı olmasını sağlıyor.

Türkiye, bu küresel ilgi dalgasının odak noktasında kendine ayrıcalıklı bir yer edindi. Medeniyet havzamız tarihsel ve kültürel bağlamda, farklı kültürlerin ve bilimsel geleneklerin kucaklaştığı bir merkez olageldi. Sümerlerden Hititlere, Selçuklulardan Osmanlıya, birçok medeniyet, matematikten tıba, astronomiden felsefeye kadar geniş bir yelpazede bilimsel çalışmalara bu topraklarda imza attı. “Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Projesi” (TİBKİM), bu benzersiz mirası koruma, belgeleme ve yayma görevini üstlenmiştir. Projenin, Cumhurbaşkanlığı himayelerinde yürütülüyor olması ve şimdiye kadar 50’den fazla eser yayımlanması bu görevin ne kadar ciddi bir şekilde ele alındığını göstermektedir.

Proje kapsamında, Türk ve İslam dünyasının bilim tarihinde yer edinen çalışmalarının günümüze aktarılması, bu alanda çalışanlara çok boyutlu bir inceleme imkânı sunmaktadır. Bu eserlerle,

Türk-İslam bilim tarihi çalışmalarının niteliği, kapsamı ve önemi daha net görülmektedir. Ayrıca, bu alandaki boşlukları doldurmak için araştırmacılara yeni ufuklar açılmaktadır. Geçmişteki bilim insanlarımızın çalışmaları hem günümüz hem de gelecek nesiller için bir rehber, bir pusula niteliğinde olacaktır.

Bilim tarihinin günümüze ve geleceğe taşınması, toplumsal özgüveni beslemekte ve Millî Teknoloji Hamlesi için zihni bir zemin hazırlamaktadır. Türkiye'nin kendi teknolojisini üretme vizyonu, sadece maddi ve teknik yatırımlarla değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel bir özgüvenle mümkündür. Bu özgüven, ancak tarihî ve kültürel mirasımızın tam olarak kavranmasıyla oluşabilir. İnsanlığın edindiği bilimsel birikimin yalnızca Batı'ya ait olduğu yanılsamasından kurtulma, bugün gelinen seviyenin insanlığın ortak çaba ve kazanımları sayesinde mümkün olduğu ve Türk ve İslam medeniyetinin zenginliklerinin asla azımsanmaması gerektiği hakikatini hatırlama bu özgüvenin ön şartıdır.

Bu bağlamda, bu eserlerin özellikle gençlerimiz için yol gösterici olmasını umuyoruz. Genç bir bireyin, kendi kültürel ve bilimsel mirasını tanıması, bu mirası keşfetmesi, onun dünya görüşüne, amaçlarına ve özgüvenine şekil verecektir. Geleceğin bilim insanları, mühendisleri, doktorları ve akademisyenleri için proje kapsamında yayımlanan eserler, geçmişin izinde yürüyerek kendi izlerini bırakmaları için bir fırsattır.

TİBKM eserleri, tüm okuyuculara, araştırmacılara ve bilim tarihine ilgi duyan herkese açık bir okuma davetidir. Türk-İslam bilim tarihinin zenginliklerini keşfetmek ve bu keşfi gelecek nesillere aktarmak için atılan bu adımların, Türkiye'nin ve dünyanın bilimsel ilerlemesine katkı sağlamasını içtenlikle temenni ediyorum. Projede ve eserlerin yayımlanmasında emeği geçen bilim insanlarımıza ve TÜBA çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Mehmet Fatih Kacır

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanı

Sunuş

Ülkelerin bilimsel ilerlemesi ve yenilikçilik performansı, topyekûn kalkınma ile uluslararası rekabette üstünlük sağlama bakımından stratejik öneme sahiptir. Toplumların geleceğinin güvenle inşası ve refahın toplumun tüm katmanlarına yayılması bilimin, bilimsel düşünce ve yaklaşımların önemsenmesi ve yaygınlaştırılması, gençlerin bilim ve araştırma alanına yönlendirilmesi, bilimsel çalışma ve başarıların teşvik edilmesi ile mümkündür. Bu konular, dünyadaki bilim akademilerinde olduğu gibi milli akademimiz Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) amaç ve görevleri arasında yer almaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşmak için sahip olduğumuz medeniyet birikimini iyi anlamak zorundayız.

Millet olarak, önemli bir bölümü gün ışığına çıkarılmayı ve değerlendirilmeyi bekleyen zengin bir bilim ve kültür mirasına sahip bulunuyoruz. Bu mirasın daha görünür ve yararlanılır kılınması, bugünkü ve gelecekteki bilimsel performansımız ve ulusal hedeflerimize ulaşmamız açısından büyük önem taşımaktadır. Tarihsel birikim ve mirasın ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi, diğer yararları yanında, bilimsel ilerleme ve yenilikçi çalışmalar için gerekli cesaret, özgüven ve motivasyona yapacağı katkı bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik ve kalkınma yarışında son iki yüzyıldır devam eden göreceli konumumuz ile geleceğe yönelik yüksek amaçlarımız dikkate alındığında, bireysel ve toplumsal düzeyde sağlıklı bir benlik/kimlik ve özgüven inşası ile güçlü bir ekosistem ve kültürün oluşturulmasına gerek olduğu ve bu konuda her Türk kurumunun katkı ve destek sağlamasının ulusal bir görev olduğu açıktır.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi, ülkemizin millî bilimler akademisi olma sorumluluğu ile Kalkınma Bakanlığı'nın mali desteğiyle 2014 yılında başlatılmıştır. Proje kapsamında Türk-İslâm medeniyeti havzasında, fen, mühendislik, Türkiyat, sosyal bilimler, dinî ilimler gibi alanlarda eski-farklı Türk lehçeleri ile diğer dillerde üretilmiş, uzman bilim insanlarımızca seçilen 100 eserin, imkân ve ihtiyaca göre transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi yapılarak yayımlanması yoluyla bilim ve kültür âleminin ve gelecek kuşakların istifadesine sunulması hedefi doğrultusunda yayınlarımız devam etmektedir.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projemiz, çok sayıda paydaşın doğrudan ve dolaylı katkı ve desteklerinin eseridir. Projemizin başlangıçtan beri Sayın Cumhurbaşkanımızca desteklenmesi ve 2018 yılı başından itibaren resmen Cumhurbaşkanlığı himayelerine alınmış olması, Akademimiz açısından büyük bir onur ve teşvik kaynağı olmuştur. Bilime ve projemize verdikleri çok değerli destek ve yüksek himayeleri için Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a kalbî şükranlarımızı arz ediyorum.

Bugüne kıyasla oldukça kısıtlı koşullarda bilimsel mirasımızı oluşturan eserleri kaleme alan bilim ve kültür tarihimizin kahramanlarını rahmet ve şükranla yad ediyorum. Bu eserlerin çoğaltılması, saklanması ve bugüne ulaşmasında rol alan isimsiz kahramanları da saygıyla anıyorum.

Eserlerin transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi ve tahlilini yaparak günümüzün ve geleceğin okuyucu ve araştırmacılarına ulaşmasını sağlayan bilim insanlarımıza müteşekkirimiz. Yayına hazırlık ve basım sürecinde rol alan Akademi üyelerimiz, bilim insanlarımız ve çalışanlarımız ile projeye katkı sağlayan tüm paydaşlarımıza da teşekkür ediyorum. Ayrıca, Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi'nin hayata geçirilmesinde katkılarından ötürü Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar'a minnettarız.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi kapsamında yayımlanan eserlerin milletimizin bilimsel ilerlemesi ve topyekûn kalkınması ile medeniyet ihyası/inşası süreci bakımından yararlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Muzaffer Şeker

TÜBA Başkanı

Doç. Dr. Göker İnan

gokerinan@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1280-4041

2009'da Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 2011'de Marmara Üniversitesi'nde Osmanlı tarihi ve 2013'te Trakya Üniversitesi'nde Eski Türk Edebiyatı sahasında yüksek lisans yaptı. 2017'de Yeniçağ Tarihi (Marmara Üniversitesi) ve 2019'da Türk-İslam Edebiyatı (İstanbul Üniversitesi) alanlarında doktorasını tamamladı. 2023'te Osmanlı Tarihi - Yeniçağ Tarihi alanında doçent oldu. 2015'ten beri Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nda görev yapmaktadır. Çalışma alanları yazma eserler, kronikler, Osmanlı sosyal hayatı ile klasik dönem Osmanlı edebiyatıdır.

Assoc. Prof. Dr. Göker İnan

gokerinan@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1280-4041

He graduated from Mimar Sinan Fine Arts University, Department of Turkish Language and Literature in 2009. He completed his master's degree on Ottoman history at Marmara University in 2011 and on Old Turkish Literature at Trakya University in 2013. He acquired PhD in Early Modern Era (Marmara University) in 2017 and Turkish-Islamic Literature (Istanbul University) in 2019. He has been working at the Republic of Turkey, Directorate of the Turkish Institution for Manuscripts since 2015. In 2023, he became an associate professor in the field of Ottoman History - Classical Era. Research interests are manuscripts, chronicles, Ottoman social life and classical period Ottoman literature.

İçindekiler

Takdimler ve Sunuş

Özet	19
Önsöz	27
Nişancızâde'nin Hayatı, Eserleri ve Mir'âtü'l-Kâinât'ın İncelenmesi	31
Nişancızâde Mehmed Efendi'nin Hayatı	31
Eserleri	36
Mir'âtü'l-Kâinât	37
Mir'âtü'l-Kâinât'ın Osmanlı Tarihi Kısmı	39
Mir'âtü'l-Kâinât'ın Osmanlı Tarihi Kısmının Kaynakları	42
Genel Atıflar	59
Mir'âtü'l-Kâinât'ın Nüshaları	60
Sonuç	69
Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Metod	71

Metin	75
Mukaddime <i>Der-Zıkr-i Silsile-i Seniyye-i Osmâniyân-ı Âlî-sân-ı Hayr-endîşân ve</i> <i>Keyfiyyet-i Zuhûr-ı Îşân</i>	79
BÂB-I EVVEL <i>Der-Ahvâl-i Sultân Osmân Hân-ı Gâzî İbn-i Ertuğrul Gâzî</i>	83
BÂB-I SÂNÎ <i>Der-Ahvâl-i Sultân Orhan Gâzî İbn-i Sultân Osmân Gâzî</i>	103
BÂB-I SÂLİS <i>Der-Ahvâl-i Sultân Murâd Hân İbn-i Sultân Orhan ibn-i Sultân Osmân</i>	115
BÂB-I RÂBİ‘ <i>Der-Ahvâl-i Sultân Yıldırım Bâyezîd Hân İbn-i Murâd Hân-ı Gâzî</i>	135
BÂB-I HÂMİS <i>Der-Ahvâl-i Sultân Mehmed Hân İbn-i Bâyezîd Hân</i>	173
BÂB-I SÂDİS <i>Der-Ahvâl-i Sultân Murâd Hân-ı Sâni İbn-i Sultân Mehmed Hân</i>	185
BÂB-I SÂBİ‘ <i>Der-Ahvâl-i Sultân Mehmed Gâzî İbn-i Murâd Hân</i>	225
BÂB-I SÂMİN <i>Der-Ahvâl-i Sultân Bâyezîd Hân İbn-i Sultân Mehmed Hân</i>	291
BÂB-I TÂSİ‘ <i>Der-Ahvâl-i Sultân Selâm Hân İbn-i Bâyezîd Hân</i>	351
BÂB-I ÂŞİR <i>Der-Ahvâl-i Sultân Süleymân Hân-ı Gâzî</i>	401
Kaynakça	453
Dizin	457

Table of Contents

Preface

Abstract	19
Preface	27
The Life and Works of Nişancızâde and the Examination of Mir'âtü'l-Kâinât	31
The Life of Nişancızâde Mehmed Efendi	31
His Works	36
Mir'âtü'l-Kâinât	37
The Ottoman History Section of Mir'âtü'l-Kâinât	39
The Sources of the Ottoman History Section of Mir'âtü'l-Kâinât	42
The Manuscripts of Mir'âtü'l-Kâinât	60
Conclusion	69
The Method Followed in the Preparation of the Text	71

Text	75
Introduction	
<i>On the Mention of the Noble Lineage of the Glorious Ottomans and the Nature of the Their Appearance</i>	79
FIRST CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Osman Khan</i>	83
SECOND CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Orhan Khan</i>	103
THIRD CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Murad Khan</i>	115
FOURTH CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Yıldırım Bayezid Khan (Bayezid I)</i>	135
FIFTH CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Çelebi Mehmed Khan (Sultan Mehmed I)</i>	173
SIXTH CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Murad Khan II</i>	185
SEVENTH CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Mehmed Khan II (The Conqueror)</i>	225
EIGHTH CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Bayezid Khan II</i>	291
NINTH CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Selim Khan I (Yāvuz)</i>	351
TENTH CHAPTER	
<i>On the Circumstances of Sultan Süleyman Khan I (The Magnificent)</i>	401
Bibliography	453
Index	457

Özet

XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın başlarında yaşamış olan Nişancızâde Mehmed Efendi'nin (ö. 1031/1621) kaleme aldığı *Mir'âtü'l-Kâinât* esasen genel bir tarih kitabıdır. Âlemin yaratılışıyla başlayan ve birçok İslam devleti hakkında bilgiler içeren bu eserin bir bölümü de Osmanlı tarihine ayrılmıştır.

Mir'âtü'l-Kâinât'ın Osmanlı tarihi kısmı bir mukaddime ile 10 baptan oluşur. Baplar ilk padişah olan Osman Gazi ile başlayıp 10. padişah olan Kanûnî Sultan Süleyman ile sonlanmaktadır. Nişancızâde her babın başlangıcında o bölümü kendisine ayırmış olduğu padişahın doğum tarihi ve yeri, tahta oturduğu tarih, vefat senesi gibi temel bilgileri ağırlıklı olarak Farsça ibarelerle kaydetmiştir. Eserin ana metni ise yer yer orta, yer yer de sade nesir örneği olan Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmıştır.

Nişancızâde “Fasl” ifadesiyle bölümlere ayırarak padişahların çocukları, beyleri, vezirleri, gazaları, fethettikleri yerler, devrin ulemâ ve meşâyih gibi konular hakkında bilgiler vermiştir. Kimi kısımlarda da anlatılan konuyla alakalı olarak “fâide” alt başlıklarıyla ek bilgiler kaydetmiştir. Ayrıca bapların hemen başına ve konuların arasına bazen tek beyit bazen de birden fazla beyitten oluşan manzum kısımlar eklemiştir.

Müellif *Mir'âtü'l-Kâinât*'ın Osmanlı tarihi kısmını yazarken ilk dokuz baptaki siyasi gelişmeler için ana kaynak olarak Hoca Sâdeddin Efendi'nin (ö. 1008/1599) *Tâcü't-Tevârih* adlı kroniğini kullanmıştır. Verdiği bilgileri özetlemeler yaparak kaydetmiş, Hoca Sâdeddin'in anlattığı şekilde detaylara girmemiştir. Özet hususunda yer yer aşırıya kaçmasından kaynaklı olarak bazı kısımlarda cümlelerde düşüklükler olduğu veya bazı bilgileri atladığı da görülmektedir. Bununla birlikte *Tâcü't-Tevârih*'teki uzun ve sanatlı cümlelerin de kimi kısımlarda okuyucunun ana konuyu kavramasını ve anlatılan meseleye odaklanmasını zorlaştırdığı bir gerçektir. İki eser mukayeseli okunduğunda ise her iki kaynak yönünden de anlaşılabilirlik artmaktadır. Dolayısıyla bu konuya dikkat edildiğinde *Mir'âtü'l-Kâinât*'ın Osmanlı tarihi kısmı araştırmacılar için kolaylık sağlayacak bir metindir.

Nişancızâde, eserin son bölümü olan Kanûnî Sultan Süleyman kısmında ise dedesi olan ve “Küçük Nişancı” unvanıyla da anılan Ramazanzâde Mehmed Çelebi'nin (ö. 979/1571) *Târîh-i Nişancı* isimli kroniği ile döneme dair başka kaynaklardan istifade etmiştir. *Târîh-i Nişancı*'dan diğer bölümlerde de özellikle eserin genel düzenini oluştururken yararlanmıştı. Bapların son kısımlarına eklenmiş olan ulema ve mutasavvıf biyografileri konusunda ana kaynak ise Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin (ö. 968/1561) *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* isimli biyografik eseridir. Bunların dışında İdrîs-i Bitlisî'nin (ö. 926/1520) Farsça olarak kaleme aldığı *Heşt Behîşt*'i ve Kemalpaşazâde'nin (ö. 940/1534) Yavuz Sultan Selim devrini ele aldığı *Selimmâme*'si de müellifin kullandığı kaynaklar arasındadır. Ayrıca eserde genel ifadelerle atıflar yapılarak çeşitli kaynaklardan süzülen malumata işaret edilen kısımlar da vardır.

Mir'âtü'l-Kâinât'ın birçok yazma nüshası mevcuttur; fakat bunların büyük kısmı muhtelif hatalar içermektedir. Çalışma-

mızda Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. or. quart. No. 1381'de kayıtlı nüshanın müellif nüshası olduğu tespit edilmiş ve metin günümüz harflerine aktarılırken bu nüsha kullanılmıştır. Belirtilen nüshada eksik olan bir kısım ise Osmanlı son devrinde bastırılan matbu metinden istifade edilerek tamamlanmıştır.

Eserde geçen ve hâlihazırda birçoğu farklı adlarla anılan yerlerin günümüzdeki ismi, bulunduğu ülke veya bölge hakkında, bunların yanı sıra açıklama yapılması gereken çeşitli hususlarda dipnotlara bilgiler de eklenmiş; böylece çalışmadan istifade edecek kişilere kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.

Abstract

Written by Nişancızâde Mehmed Efendi (d. 1031/1621), who lived between the second half of the 16th century and the beginning of the 17th century, *Mir'âtü'l-Kâinât* is essentially a general history book. Beginning with the creation of the universe and containing information on many Islamic states, this work also devotes a section to Ottoman history.

The Ottoman history section of *Mir'âtü'l-Kâinât* consists of an introduction and 10 chapters (*baps*). The chapters begin with Osman Gazi, the first sultan, and conclude with Süleyman the Magnificent, the tenth. Nişancızâde, at the beginning of each chapter, recorded basic information about the sultan, such as his birth date and place, the date he ascended to the throne and death year, primarily in Persian. The main text of the work is written in Ottoman Turkish, sometimes in artistic writing and sometimes in simple prose. Nişancızâde, dividing the sections into sections using the term "Fasl", provided information on topics such as the sultans' children, begs, viziers, wars, conquered lands, and the scholars and sheikhs of the period. In some sections, he recorded additional information related to the topic under the subheading "benefit" (*faida*). He also added verse sections, sometimes consisting of single couplets and sometimes multiple couplets, immediately at the beginning of each chapter and between the topics.

In writing the Ottoman history section of *Mir'âtü'l-Kâinât*, the author used Hoca Sadeddin Efendi's (d. 1008/1599) chronicle, *Tâcü't-Tevârih*, as the primary source for political developments in the first nine chapters. He summarized the information and did not delve into the details Hoca Sadeddin had described. Due to his occasional over-summary, he also appears to have some fragments of sentences or omissions of information in some sections. Furthermore, it is a fact that the long and elaborate sentences in *Tâcü't-Tevârih* sometimes make it difficult for the reader to grasp the main theme and focus on the issue being discussed. A comparative reading of the two works enhances comprehension from both sources. Therefore, considering this aspect, the Ottoman history section of *Mir'âtü'l-Kâinât* will be a helpful text for researchers.

In the final section of the work, on Süleyman the Magnificent, Nişancızâde draws on the chronicle of his grandfather, Ramazanzâde Mehmed Çelebi (d. 979/1571), also known as the "Küçük Nişancı," and other sources from the period. He also draws on the *Târîh-i Nişancı* in other sections, particularly in establishing the overall structure of the work. The main source for the biographies of scholars and sufis appended to the final sections of the chapters is Taşköprizâde Ahmed Efendi's (d. 968/1561) biographical work, *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*. In addition to these, the author also used *Heşt Behişt*, written in Persian by İdris-i Bitlisî (d. 926/1520) and Kemalpaşazâde's (d. 940/1534) *Selimnâme*, which covers the reign of Yavuz Sultan Selim. The work also contains sections that make general references to information filtered from various sources.

Numerous manuscripts of *Mir'âtü'l-Kâinât* exist; However, most of these contain various errors. In our study, the copy registered in the Berlin State Library, Ms. or. quart. No. 1381, was determined to be the author's copy, and this copy was

used when transcribing the text into modern letters. The missing part in the cited copy was completed using the copy printed in the last period of the Ottoman Empire.

Information has been added in footnotes regarding the current names of places mentioned in the work, many of which are currently known by different names, the country or region where they are located, as well as various points requiring clarification. This is intended to facilitate the use of the work by those who will benefit from it.

Önsöz

Kronikler, Osmanlı tarihine dair bilgi edinmek ve araştırmalar yapmak için başvurulacak en temel kaynaklardandır. Bu konuda Osmanlı döneminde yaşamış müellifler tarafından yazılan çok sayıda eser bulunmaktadır. Bahsedilen eserlerin bazıları oldukça sanatlı bir dille ve kapsadıkları dönemin malumatını detaylarıyla içerir şekilde kaleme alınmışken bazıları ise orta veya sade nesir örneği olup bilgileri kısaca ihtiva eder. Hangi gruba girerse girsin bu kıymetli eserlerin aslına sâdık kalınarak ilmî neşirlerinin yapılması, Osmanlı tarihini hem siyasi hem de sosyal ve kültürel bakımdan incelemek için zaruridir.

Çalışmamıza konu olan *Mir'âtü'l-Kâinât* da geçmişten günümüze intikal eden zengin mirasın bir parçasıdır. Eserin müellifi Kanûnî Sultan Süleyman döneminde doğmuş ve II. Osman da dâhil olmak üzere yedi padişah devrini görmüş olan Nişancızâde Mehmed Efendi'dir. Çeşitli medreselerde müderrislik ve farklı vilayetlerde kadılık görevlerinde bulunmuş ulema arasında yer alan Nişancızâde, *Mir'âtü'l-Kâinât*'ı hacimli şekilde genel bir tarih kitabı olarak kaleme almıştır. Fakat bu çalışmada Osmanlı tarihi araştırmacıları için *Mir'âtü'l-Kâinât*'ın yalnızca Osmanlı tarihi kısmı günümüz harflerine aktarılarak sunulmuştur. Eserin bu kısmının en önemli yönlerinden biri

de müellifin hayatına dair bilgilere sağladığı mühim katkılardır. Bunlar ilgili kısımlarda belirtilmiştir. Bununla birlikte çalışmanın ilk bölümünde eserin tamamı hakkında da tanıtıcı bilgiler verilmiştir.

Mir'âtül-Kâinât'ın yazılış tarihi tam olarak bilinmemektedir; fakat Nişancızâde'nin sebep-i te'lifteki bazı ifadelerine dikkat edildiğinde bu eseri olgunluk yaşlarında kaleme aldığı yorumu yapılabilir. Yazma nüshalarının çokluğu ve Osmanlı son devrinde gerek İstanbul'da gerekse de Mısır'da çeşitli matbu baskılarının yapılmış olması, söz konusu eserin okuyucular tarafından hayli rağbet gördüğüne işaret etmektedir.

Eserin ilmî neşrinin ortaya konulduğu bu çalışma ile Kanûnî dönemi sonlarına kadarki etütler için dönem kaynaklarından biri daha araştırmaların istifadesine sunulmuş olmaktadır. Tamamlanması uzun bir sürece yayılan bu kitabın son hâlini almasında birçok kıymetli ismin desteğini gördüm. İlk olarak editöryal süreçte esere önemli katkılar sağlayan Prof. Dr. Feridun Emecen'e ve kitabın hakemliğini üstlenen değerli hocalara teşekkürlerimi sunarım. Ardından birçok hususta görüşlerine başvurduğum Prof. Dr. Erhan Afyoncu'ya, Türkiye Yazma Eserler Kurumu değerli başkanı Dr. Coşkun Yılmaz ile Türkiye Bilimler Akademisi başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker'in şahsında bütün kurum çalışanlarına şükranlarımı sunarım.

Son teşekkür ise beni büyütüp yetiştiren anneme ve babama, çalışmalarına destek olan kıymetli eşime, bana kuvvet ve şevk veren kızım Ayşe Zeynep ile oğlum Ahmet Selim'e aittir. Çalışmamızın Osmanlı tarihi araştırmalarına katkı sağlaması temennisiyle...

Doç. Dr. Göker İnan

İstanbul / 2025

Preface

Chronicles are among the most fundamental sources for learning and researching Ottoman history. Numerous works on this subject exist by authors who lived during the Ottoman period. Some of the works mentioned are written with exceptionally artistic prose, detailing the information of the period they cover, while others are examples of prose, often simple or simple, providing a concise overview. Regardless of their category, faithful publication of these valuable works is essential for examining Ottoman history from both political, social, and cultural perspectives.

The work *Mir'âtü'l-Kâinât*, the subject of our study, is also part of the rich heritage passed down from the past to the present. Its author is Nişancızâde Mehmed Efendi, who was born during the reign of Suleiman the Magnificent and lived through the reigns of seven sultans, including Osman II. Nişancızâde, a scholar who served as a mudarris at various madrasahs and as a judge in various provinces, wrote *Mir'âtü'l-Kâinât* as a voluminous general history book. However, this work presents only the Ottoman historical section of *Mir'âtü'l-Kâinât* transcribed into Latin script for Ottoman history researchers. One of the most important aspects of this section of the work is its significant contributions to the author's life. These are outlined

in the relevant sections. Furthermore, the first section of the study provides introductory information about the entire work.

The exact date of Mir'âtül-Kâinât's writing is unknown; however, considering some of Nişancızâde's statements in the "Sebeb-i Te'lif" (the reason for the writing), it can be concluded that he wrote this work in his mature years. The abundance of manuscript copies and the fact that various printed editions were produced in both Istanbul and Egypt during the late Ottoman period indicate that the work was highly sought after by readers.

This study, which presents the scholarly publication of the work, offers another resource for studies dating back to the end of Suleiman the Magnificent's reign.

I have received support from many esteemed individuals in bringing this book, which took a long time to complete, to its final form. First and foremost, I would like to thank Prof. Dr. Feridun Emecen, who made significant contributions to the editorial process, and the esteemed scholars who served as reviewers. I would also like to express my gratitude to Prof. Dr. Erhan Afyoncu, whose opinions I consulted on numerous matters, Dr. Coşkun Yılmaz, the president of The Manuscript Institution of Turkey (TÜYEK), Prof. Dr. Muzaffer Şeker, the president of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA), and all the institution's staff.

My final thanks go to my mother and father who raised me, my esteemed wife who supported my work and my daughter Ayşe Zeynep and my son Ahmet Selim, who gave me strength and enthusiasm. I hope this work will contribute to Ottoman history research...

Assoc. Prof. Dr. Göker İnan

İstanbul / 2025

Tarihle ilgili araştırmalarda başvurulan en temel kaynaklardan biri de vekâ-yinâmeler; yani kroniklerdir. Bu minvalde özellikle Osmanlı tarihi açısından elimizde zengin bir miras bulunmaktadır. Bahsedilen kaynakların bazıları müstakil Osmanlı tarihi olarak yazılmışken bazıları ise genel tarih kitaplarında Osmanlı'ya ayrılmış bölümler şeklinde dir. İlmî ve tarihî müktesebatıyla öne çıkan âlimlerden Nişancızâde Mehmed Efendi'nin (ö. 1031/1621) kaleme aldığı *Mir'âtü'l-Kâinât* da ikinci gruba giren kapsamlı bir tarih eseridir. Oldukça hacimli olan bu kitap, hem yazıldığı dönemde hem de sonraki asırlarda büyük bir ilgi görmüştür. Nitekim gerek yurt içi ve gerekse de yurt dışındaki yazma eser kütüphanelerinde onlarca yazma nüshasının yer alması ve eserin Osmanlı son devrinde birkaç kez matbu olarak bastırılması söz konusu iltifata şahitlik eder niteliktedir. Eserde peygamberler tarihi ile birlikte İslam devletlerinin gelişimi detaylı biçimde ele alınmıştır. Kitabın bir bölümü ise Osmanlı tarihine ayrılmış olup devletin kuruluşundan Kanûnî Sultan Süleyman'ın vefatına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Müellifin kullandığı kaynaklarla mukayeseli okumalar da yapılarak hazırlanan elinizdeki bu bölüm, metnin Latin harflerine çevirisini ve gerekli yerlerde notlandırılmış hâlini kapsamaktadır. Çalışmayı önemli kılan bir diğer husus da *Mir'âtü'l-Kâinât*'ın Osmanlı tarihi kısmı hazırlanırken bizzat Nişancızâde'nin elinden çıkan yazmanın tespit edilmiş ve metnin bu nüsha esas alınarak hazırlanmış olmasıdır.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

